

*Радзіковський С. А., молодший науковий співробітник НДІ
НЦ Сухопутних військ Академії сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного (м. Львів)*

ВИХОВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

В статті розглянуті вимоги до формування єдиного інформаційного середовища вищого військового навчального закладу, а також деякі аспекти виховання інформаційної культури курсантів в ході організації навчально-виховного процесу з метою забезпечення професійної готовності майбутніх офіцерів до навчально-бойової діяльності військ (сил) у сучасних умовах.

Ключові слова: інформаційна культура, сучасні інформаційні технології, комунікаційні технології, навчально-виховний процес, професійна готовність.

В статье рассмотрены требования к формированию единой информационной среды высшего военного учебного заведения, а также некоторые аспекты воспитания информационной культуры курсантов в ходе организации учебно-воспитательного процесса с целью обеспечения профессиональной готовности будущих офицеров к учебно-боевой деятельности войск (сил) в современных условиях.

Ключевые слова: информационная культура, современные информационные технологии, коммуникационные технологии, учебно-воспитательный процесс, профессиональная готовность.

Постановка проблеми. Підвищення ефективності навчального процесу у вищих навчальних закладах шляхом впровадження та масового поширення інформаційних і комунікаційних технологій (ІКТ) є одним із пріоритетних напрямів створення інформаційної інфраструктури в Україні [1].

Сутність інформатизації системи освіти трактується як упорядкована сукупність взаємопов'язаних організаційно-правових, соціально-економічних, навчально-методичних, науково-технічних, виробничих, управлінських процесів, спрямованих на задоволення освітніх інформаційних, обчислювальних і телекомунікаційних потреб учасників навчально-виховного процесу, формування та розвиток інтелектуального потенціалу нації, удосконалення форм і змісту науково-педагогічної діяльності шляхом впровадження комп'ютерних методів навчання й тестування [10].

Актуальність обраної теми визначається існуванням протиріччя: інформатизація освітніх процесів у вищому навчальному закладі має ґрунтуватися на використанні можливостей інформаційних технологій (ІТ), однак не існує універсальної моделі, яка б забезпечувала формування єдиного інформаційного середовища вишу; наявність різноманітних поглядів на проблеми управління навчальним закладом та інформатизації навчального процесу

обумовлює необхідність визначення теоретичних засад застосування ІТ; виникає потреба в інтеграції ІТ і традиційних технологій управління й навчання для їх найбільш ефективного використання для досягнення кінцевої мети – формування професійно підготовлених кадрів для Сухопутних військ (СВ) Збройних Сил (ЗС) України.

Крім того, діяльність кожної посадової особи щодо виконання своїх службових обов'язків будується на здійсненні суворо регламентованого набору операцій, визначаються завданнями, а також алгоритмом діяльності посадовця. Необхідно зазначити, що складові даного алгоритму визначаються:

специфікою та методикою організації діяльності структури як у цілому, так і складових її елементів;

рівнем розвитку та впровадження сучасних ІТ у суспільстві.

В умовах загострення зовнішніх і внутрішніх викликів для української державності, нагальної потреби стабілізації обстановки у суспільстві гостро постало питання професіоналізму посадових осіб в усіх сферах життєдіяльності, у тому числі й військовій. Зростання кількості та об'єму інформаційних потоків призвело до зростання кількості інформації і, як наслідок, введення нових ІТ у повсякденну життєдіяльність. Ці зміни висунули нові

вимоги до військових кадрів, їх підготовки та навчання, зумовили зміни нормативних вимог до посадовців, їх управлінської компетенції, здатності орієнтуватись у інформаційних потоках. Уміння офіцера використовувати надбання науково-технічного прогресу, вільно почувати себе в інформаційному просторі, у якому він виконує свої обов'язки, навички швидко та якісно працювати з інформацією, що постійно надходить, – ось головні риси сьогодишнього керівника. А це іншими словами можна назвати високим рівнем інформаційної культури офіцера.

Отже, необхідно виховувати майбутнього офіцера в дусі “інформаційної культури”, яка повинна бути адекватною рівню розвитку інформаційного простору, в якому він буде здійснювати свою управлінську діяльність [7]. Це вимагає внесення змін у навчально-виховний процес формування особистості керівника у вищому військовому навчальному закладі (ВВНЗ).

Аналіз останніх досліджень і публікацій з цього питання свідчить, що проблема застосування ІТ в навчально-виховному процесі, формування інформаційної культури в курсантському середовищі, на жаль, ще не знайшла свого належного рішення. В той же час, деякі її складові розроблялися педагогами, психологами та фахівцями в галузі інформаційних управляючих систем та технологій: проблеми теорії педагогічних систем та інноваційних процесів в освіті (П.Я. Гальперін, В.В. Давидов, В.І. Загвязінській та інші); деякі аспекти побудови інформаційного простору вищих навчальних закладів (С.Л. Анатесян, Я.Н. Гамлуш, О.В. Пірогов, А.В. Співаковський та інші); створення і функціонування інформаційно-аналітичних систем управління навчальним процесом (Д.В. Бадзюк, Н.А. Забеліна, Є.В. Кайгородов, А.В. Солдатов та інші); виховання інформаційної культури особистості (Р.С. Гуревич, С.М. Левченко, Д.В. Коваленко та інші).

Метою статті є обґрунтування вимог до формування єдиного інформаційного середовища ВВНЗ, а також висвітлення деяких аспектів виховання інформаційної культури майбутніх офіцерів в ході навчально-виховного процесу з метою

формування професійних якостей сучасного керівника повсякденною діяльністю підлеглих.

Виклад основного матеріалу. У контексті євроінтеграційного курсу України актуалізується проблема адаптації національної вищої освіти до відповідних європейських стандартів, за якими основоположною метою вищого навчального закладу повинна стати підготовка випускників до майбутньої професійної діяльності з її поліфункціональністю, багатоаспектністю, численними протиріччями тощо. Усі ці вимоги мають пряме відношення до фахової підготовки майбутніх офіцерів у ВВНЗ, не виняток – Академія сухопутних військ (АСВ), де інформаційні технології докорінно змінили підходи до організації навчально-виховного процесу.

Сьогодні у світі змінюється поняття освіченості (за деякими параметрами не в кращий бік), що визначається не тільки сумою конкретних знань, а містить у собі комп'ютерну грамотність і відповідний рівень інформаційної культури. На різних етапах історичного процесу перед освітою ставились різні цілі, але основою завжди залишалась підготовка висококваліфікованого фахівця з високим рівнем загальнокультурного та морального розвитку. Саме тому, однією з ознак сьогодення є зростання необхідності умінь постійно самостійно поповнювати знання, здобувати їх і застосовувати у практичній діяльності. Безперечно, одним із важливих завдань сучасної професійної освіти є “адаптація у цифровому світі”. Разом з тим, в цьому аспекті необхідно погодитись із думкою, що не слід допускати, щоб введення нових технологій перетворювалось на самоціль, вони повинні вписуватись у загальну схему форм і методів навчання. “Не можна просто впровадити комп'ютер у звичний навчальний процес і сподіватись, що він здійснить революцію в освіті. Потрібно змінювати саму концепцію навчання, оскільки зі зміною засобів навчання змінюються і мисленеві процеси”[8].

Ведучи мову про виховання інформаційної культури як складової “професійної культури”[3] військового керівника, необхідно розглянути чинники, які її характеризують.

Питання педагогіки

Ці чинники, залежно від сфери дії, можна поділити на:

а). зовнішні:

якісні зміни у професійному середовищі спеціалістів, впровадження нових ІТ в процес управління, особливо в його складову – процес передачі та обробки інформації, що, в свою чергу, призвело до підвищення вимог щодо управління джерелами інформації та оперативності обробки й реалізації інформації;

збільшення потоків інформації, щільності інформації в них та збільшення кількості та якості джерел інформації, що їх створюють;

рівень узгодженості технологічного процесу з можливостями людини;

б). внутрішні:

високий рівень інформативності керівника, його вміння швидко та надійно збирати інформацію;

інформаційна система людини;

стан інформаційного режиму у суспільстві.

Удоконалення засобів отримання, переробки та зберігання інформації, її передача у часі та просторі, що стало можливим завдяки використанню нових знань, стало одним із чинників росту потоків інформації. Разом з тим, розвиток засобів передачі інформації вплинув і на процес управління. Якщо раніше у керівника було декілька потоків надходження інформації, то тепер їх у нього декілька десятків. У системі управління військами (силами) з'явилися автоматизовані системи управління (АСУ) та нові покоління машин, що дозволило практично перейти на безпаперовий обіг інформації (як приклад, використання АСУ повсякденною діяльністю ЗС України "Дніпро").

З розвитком технічних засобів передачі, перетворення інформації зазнав змін і технологічний процес її обробки. Мова іде ще про один чинник, що впливає на вимоги до посадової особи – рівень узгодженості технологічного процесу управління з можливостями людини. Під технологічним процесом мається на увазі система послідовно змінюючих один одного методів обробки, зміни стану та властивостей інформації під час спілкування посадовця з підлеглими, взаємодіючими органами за допомогою технічних засобів у процесі

вироблення та впровадження управлінського рішення. Зрозуміло, що можливості керівника повинні відповідати вимогам, які висуваються технологічним процесом до нього. Серед всіх інформаційних потоків потрібно визначитись і одержати таку інформацію, яка необхідна для конкретної справи. Нагромадження великої кількості будь-якої інформації значною мірою впливає на психіку користувача, не дає можливості зосередитись на головному, призводить до помилкових дій. Одним із шляхів вирішення даної проблеми стало "стискання" даних, використання термінів, аббревіатур, формалізація передачі інформації. А ця робота вимагає підвищення рівня можливостей офіцера з опрацювання інформації, тобто рівня його інформаційної культури.

Наступним чинником впливу на ефективність управлінської діяльності посадовця є стан його інформаційного режиму – сукупності форм і методів опрацювання отриманої інформації з метою вироблення нової для забезпечення прийняття управлінського рішення при мінімальних затратах як внутрішніх, так і зовнішніх ресурсів. У процесі діяльності людина створює свій особистий базис форм і методів роботи, які застосовує для обробки інформації, встановлює правила їх використання з найбільшою для себе ефективністю. Розширення інструментарію керівником для роботи з інформацією допоможе йому більш точно визначитись у видах й інформаційному наповненні даних, необхідних для виконання обов'язків і здійснювати пошук, збільшення об'єму та повноти обробки інформації, що надходитиме.

Безпосередньо здійснює вплив на інформаційну культуру керівника організація його інформаційної системи, яка є комплексом дій, що знаходяться у логічному нерозривному поєднанні один з одним, спрямованих на пошук, передачу, перетворення та зберігання інформації управління, та створюють єдність заходів щодо досягнення поставленої мети – прийняття управлінського рішення. І чим вище рівень інформаційних процесів, що відбуваються в інформаційному просторі, в якому здійснює свою діяльність офіцер, тим вище повинен бути рівень його

інформаційної системи, що забезпечуватиме весь аспект його дій, пов'язаних із роботою з інформацією, і, як наслідок, тим вищим буде рівень його інформаційної культури.

Сьогодні інформаційний простір перетворюється на обов'язковий компонент організаційно-штатної структури управління ВВНЗ та передбачає у своєму складі сукупність інтелектуальних інформаційних систем, без яких організація управління освітнім закладом і процесом навчання стають неможливими.

Сучасний ВВНЗ характеризується наявністю великої кількості інформаційних зв'язків як в адміністративній діяльності, так і в організації навчально-виховного процесу. Автоматизація повсякденної діяльності носить інтеграційний характер, тобто всі інформаційні ресурси логічно пов'язані в єдиний процес. Основними етапами реалізації процесно-орієнтованого підходу при формуванні інформаційного простору з використанням сучасних ІКТ, є визначення стратегії навчального закладу та алгоритму її досягнення. Цей алгоритм містить опис взаємовідносин і взаємозв'язків між структурними підрозділами вишу, передбачає термін отримання результатів реалізації конкретних функцій [2].

Загальноакадемічна локальна обчислювальна мережа є основною мережею в АСВ та забезпечує: роботу користувачів у мережі, використання навчальних класів для тестування, інтерактивного навчання тощо; користування внутрішньою web-сторінкою академії, ftp-сервером, який містить необхідне програмне забезпечення, що не потребує ліцензування; вхід до внутрішнього чату (за допомогою програмного забезпечення Jabber) з питань повсякденної діяльності; доступ до електронного каталогу загальної бібліотеки на базі програмного забезпечення універсальний фондовий дім (УФД) "Бібліотека". Локальна мережа функціонує на всіх кафедрах та в усіх підрозділах АСВ.

Бібліотека АСВ як структурний елемент моделі єдиного інформаційного середовища академії здійснює інформаційне супроводження навчально-виховного процесу. Доцільно виділити такі функції бібліотеки: формування сучасних ресурсів, які складаються відповідно до специфіки підготовки військових фахівців; створення

спільно з кафедрами електронних баз даних; створення пошукової системи електронного каталогу засобами УФД "Бібліотека"; застосування ефективних каналів передачі інформації і доступу до електронних ресурсів; переведення до електронного виду видань, яких не достатньо для забезпечення навчально-виховного процесу; використання локальної комп'ютерної мережі як ефективного засобу комунікацій внутрішніх і зовнішніх користувачів; використання інтернет-технології передачі інформації, отримання даних і відомостей у світовому інформаційному просторі. У бібліотеці створено 15 робочих місць для користувачів з виходом до Інтернету. Проведено штрих-кодування літератури. Налагоджено автоматизовану видачу літератури в абонементі та читальному залі. Поступово бібліотека перетворюється в інформаційний центр, якому властиві комплексність, розумне поєднання традиційних та електронних інформаційних ресурсів, індивідуальні та колективні методи роботи, вирішення проблем військово-патріотичного виховання курсантів, впровадження інноваційних бібліотечних технологій.

Основою сучасної освітньої системи є високоякісні навчальні продукти, створені засобами ІТ. Серед них – електронні підручники, навчальні посібники, тестові комп'ютерні системи, електронні карти, електронні розрахункові задачі, які передбачають інтерактивні процеси навчання і забезпечують формування електронного навчального середовища вишу. В АСВ науково-педагогічними працівниками факультетів і кафедр запроваджені електронні навчальні ресурси за всіма напрямками підготовки військових фахівців, зокрема повнотекстові конспекти лекцій, доповнені ілюстративним матеріалом із використанням медіа-технологій.

Електронні навчальні посібники розміщуються на web-сторінках кафедр у локальній мережі академії, характеризуються доступністю та зручними умовами для використання, сприяють розвитку навичок самостійної роботи курсантів. Проте, розповсюдження електронних навчальних курсів і формування експертно-навчальних систем не вирішують наукову проблему щодо інформаційного забезпечення

Питання педагогіки

навчально-виховного процесу та передбачають запровадження новітніх педагогічних підходів в усіх сферах навчальної роботи [5, 6].

Слід зазначити, що майбутній офіцер, отримавши навички роботи зі спеціальним програмним забезпеченням, опанувавши знаннями з дисциплін професійної спрямованості, зобов'язаний вміти:

оцінювати оперативну обстановку, яка склалась в ході виконання навчально-бойових завдань, проводити необхідні тактичні розрахунки;

приймати доцільні рішення на організацію бойових дій у різних умовах обстановки;

ставити завдання підпорядкованим силам і засобам;

твердо здійснювати управління підрозділом в ході виконання поставлених завдань тощо.

Тобто офіцер повинен ще з курсантської лави мати сформовані знання та володіти відповідними навичками в галузі ІТ.

Поява таких технологій, як гіпертекст, використання у комп'ютерних програмах звуків і графіки, застосування графіки, відео в режимі реального часу, надання можливості здійснювати моделювання бою, використання електронних підручників забезпечило активне впровадження ІТ в освітній процес підготовки майбутніх офіцерів. Сьогодні мультимедійна техніка дозволяє інтегрувати різні засоби представлення інформації – текст, статичну та динамічну графіку, аудіо та відео в єдиний комплекс. Такий підхід суттєво підвищує результативність навчально-виховного процесу. Аналіз наукових доробок вітчизняних і закордонних вчених щодо використання програмних засобів на основі мультимедійних комплексів у навчанні дає підстави стверджувати, що їх застосування суттєво сприяє інтенсифікації

навчального процесу, оптимальному поєднанню провідної ролі викладача й групових та індивідуальних способів організації навчання курсантів.

Серед ІТ, які найбільш ефективно використовуються в ході навчально-виховного процесу підготовки курсантів у АСВ, слід відмітити наступні: мультимедійні системи (CD-sys), електронна пошта (e-mail), голосова електронна пошта (v-mail), електронний підручник, навчальний посібник (e-tbook), електронний бібліотечний каталог (e-libr), банк даних (db), локальні та розподільчі (глобальні) обчислювальні системи (LAN/WAN), автоматизована система адміністративних і навчально-методичних процесів “Деканат”.

Висновок. Аналіз отриманих результатів дає підстави зробити висновок, що вище розглянута модель інформаційного освітнього середовища ВВНЗ дозволяє формувати інформаційну інфраструктуру управління, упорядкувати і систематизувати інформаційні потоки, автоматизувати процеси їхньої обробки та зберігання. Запропонована модель сприяє розширенню застосування ІКТ в навчально-виховному процесі, формуванню інформаційної компетентності всіх учасників освітнього процесу, дає можливість підвищення якості освіти, що гарантує виведення системи підготовки курсантів та системи управління навчальним закладом на новий рівень розвитку.

Можна стверджувати, що активне впровадження ІТ до навчально-виховного процесу ВВНЗ сприятиме вихованню інформаційної культури військових фахівців, разом з тим, навряд чи дасть стійкі позитивні результати, якщо не враховуватиме вимог і досягнень дидактики, психології, виховних аспектів, а також менталітету майбутніх офіцерів.

Література

1. Бадзюк Д.В., Кірпічніков Ю.А., Левшенко О.С. Інформатизація управління оборонними ресурсами Збройних Сил / Д.В. Бадзюк, Ю.А. Кірпічніков, О.С. Левшенко та ін. – [Електронний ресурс]. – режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/.../4.pdf.
2. Гапесєва О.Л. Інформаційні технології в системі управління навчальним закладом / О.Л. Гапесєва // Матеріали ІІ міжнародної науково-практичної конференції. – Львів: Вид-во Дослідницького Центру МОН України, 2009. – С. 57–58.
3. Гуревич Р.С. Інформаційна культура – важлива складова загальної культури особистості / Р.С. Гуревич // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. : у 2 ч. – Вінниця: ДОВ “Вінниця”, 2004. – Ч. 1. – С. 42–47.

Питання педагогіки

4. Долгоруков А. Метод case-study как современная технология профессионально ориентированного обучения [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.vshu.ru/>.
5. Кайгородов Е.В. Качество информационного обеспечения учебного процесса и управления как важнейший фактор повышения их эффективности / Е.В. Кайгородов [Електронний ресурс] – Режим доступу до статті : <http://www.college.biysk.secna.ru>.
6. Коваленко Д.В. Педагогічні основи етико-правової підготовки майбутнього офіцера в умовах вищого військового навчального закладу / Д.В. Коваленко. – Режим доступу до статті: <http://library.uira.kharkov.ua/library/>.
7. Красюк О.П. Інформаційне середовище сучасного військового вишу: досвід Академії сухопутних військ / О.П. Красюк, О.Л. Гапєєва // Військова освіта: Збірник наукових праць. 2012. – № 2(26). – С. 132–140.
8. Левченко С.М. Особистісно орієнтоване виховання майбутніх офіцерів у вищому військовому навчальному закладі: дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / С.М. Левченко. – Харьков. 2004.
9. Онищук О.В. Структура методів навчання / О.В. Онищук. – Київ, 1979.
10. Про Національну програму інформатизації України : Закон України від 4 лютого 1998 р. №74/98–ВР.
11. Ситуаційна методика навчання : теорія і практика / Упор. О. Сидоренко, В. Чуба. – К.: Центр інновацій та розвитку, 2001.
12. Сурмін Ю.П. Метод аналізу ситуацій (Case study) та його навчальні можливості. Глобалізація і Болонський процес : проблеми і технології : Кол. моногр. / Ю.П. Сурмін. – К. : МАУП, 2005.
13. Троцько Г.В. Теоретичний і практичний досвід формування особистості вчителя у контексті поступу сучасних педагогічних ідей / Г.В. Троцько. – Режим доступу до статті : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/VKhnpu/Filos/2009_29/2.html.

Radzиковskyy S A., junior researcher of the scientific research laboratory

EDUCATION OF INFORMATIVE CULTURE OF FUTURE OFFICERS OF ARMED FORCES IS WITH APPLICATION OF MODERN INFORMATION TECHNOLOGIES

In the articles considered of requirement to forming of the unique informative environment of higher military educational establishment, and also some aspects of education of informative culture of students during organization of an educational-educate process with the purpose of providing of professional readiness of future officers to educational-battle activity of troops (forces) in modern terms. The model of educationally informative environment of educational establishment is instrumental in expansion of application of information and of communication technologies in an educational process, to forming of informative competence of all of participants of educational process, enables upgrading education which guarantees the leading out of the system of preparation of students and control the system by educational establishment on the new level of development in interests of providing of defence of the state.

Keywords: informative culture, modern information technologies, of communication technologies, educational-educate process, professional readiness.